

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 8.07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»
на тему: **«Податок на додану вартість як фіскальний інструмент держави»**

Виконавець:

студентка ЦЗФН факультету
Болсуновська Марина Станіславівна

Науковий керівник:

к.е.н. ст. викладач
Коцюрубенко Ганна Миколаївна

ОДЕСА – 2017

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми Нині в Україні проходить велика кількість змін в суспільній, політичній та економічній сферах життя, зокрема ці зміни торкнулися і податкової системи, яка в останній час дуже критикувалася як міжнародними організаціями, так і вітчизняними інституціями. Наша країна стала на шлях євроінтеграції, тож найголовнішим завданням для України є адаптація вітчизняної податкової системи до вимог ЄС. В зв'язку з тим, що конвергенція системи оподаткування направлена більшою мірою на систему непрямого оподаткування, тож необхідно реформувати саме цю систему. У складі непрямих податків в нашій країні найголовнішим податком виступає найдосконаліша форма універсального акцизу – податок на додану вартість. Попри постійну критику, ПДВ все одно посів та утримується на місці одного з найвідоміших та поширених податків у всьому світі, це зумовлено його чималою фіскальною та регуляторною здібністю. Він посідає місце провідного податку як в Україні, так країнах ЄС, в деяких країнах він займає маже 50% надходжень до державного бюджету. Широке використання податку на додану вартість зумовлено тим, що податок має велику кількість переваг, але разом з тим існують і недоліки у використанні цього податку, саме тому виникає велика кількість протиріч та дискусій з приводу використання цього податку. Але, все таки, податок на додану вартість являється головним податком, що наповнюють бюджет, за його рахунок фінансуються соціальні та інші сфери країни, в зв'язку з цим, він стає просто незамінним для нашої держави. Попри це, велика кількість проблем в адмініструванні податку знижує його фіскальну ефективність, а функція регулювання взагалі зводиться нанівець, це поступово перетворить цей податок бюджетоутворюючого в бюджетовитратний.

Отже, наразі є актуальним дослідження досвіду зарубіжних країн з приводу вирішення проблем функціонування податку на додану вартість, для того, щоб знайти оптимальний варіант шляхів удосконалення процесу адміністрування цього податку з ціллю: зберегти та посилити його фіскальну та регулюючу функції.

Незважаючи на те, що питанню впливу ПДВ на формування надходжень Державного бюджету присвячено велику кількість досліджень, та в умові перемінливих економічних реформ залишається актуальним питання дослідження ефективності наповнення бюджету за рахунок податку на додану вартість, та кожне з досліджень поглиблює аналіз і допомагає визначити напрям реформування економіки в цілому та системи оподаткування в тому числі.

Мета дослідження - дослідження теоретичних положень сутності податку на додану вартість та розробка рекомендації щодо підвищення ефективності справляння податку на додану вартість в Україні.

Завдання дослідження:

- дослідити економічну сутність податку на додану вартість;
- розкрити історичні аспекти виникнення та розвитку ПДВ;
- розглянути механізм нарахування та сплати податку на додану вартість;
- проаналізувати місце ПДВ у складі доходів Зведеного та Державного бюджетів України;

- провести моніторинг стану бюджетного відшкодування ПДВ в Україні;
- здійснити прогнозування надходжень ПДВ до бюджету;
- проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо справляння податку на додану вартість та визначити можливість його адаптації в Україні;
- обґрунтувати напрями вдосконалення процесу справляння ПДВ в Україні.

Об'єкт дослідження: система оподаткування доданої вартості в Україні.

Предмет сукупність економічних відносин, які виникають між платниками та державою в процесі справляння податку на додану вартість.

Для досягнення мети та розв'язання поставлених задач були використані загальнонаукові та специфічні **методи дослідження:**

- аналіз (визначення частки податку на додану вартість у доходах Зведеного та Державного бюджетів України, і в податкових надходженнях; частки бюджетного відшкодування ПДВ у загальній сумі надходжень податку, визначення динаміки змін показників фіскальної ефективності та зв'язку між ними);
- історичний метод (дослідження виникнення, запровадження то розвитку податку на додану вартість);
- індукція та дедукція (дослідження сутності основних термінів);
- методи порівняння, аналізу, групування та статистичного аналізу (зіставлення даних та результатів розрахунків, порівняння ПДВ з заміниками цього податку, оцінка ефективності функціонування ПДВ, та розробка пропозицій щодо вдосконалення механізмів справляння ПДВ та бюджетного відшкодування);
- метод прогнозування (прогноз надходжень податку на додану вартість в 2018 році);
- синтез, графічні і табличні методи (для наочного представлення статистичного матеріалу, встановлення зв'язків між результатами дослідження).

Інформаційна база дослідження законодавчі та нормативно-правові акти, щодо справляння податку на додану вартість, статистичні звіти Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, дисертації та монографії, наукові публікації, періодичні видання та інтернет-ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (55 найменувань) та 4-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінок. Основний зміст викладено на 86 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 17 рисунків.

Публікації. Результати дослідження, що були проведенні в магістерській роботі, викладені в науковій статті «Проблеми функціонування податку на додану вартість в Україні», яка опублікована у студентському збірнику кафедри фінансів, освітлені під час участі у студентській науково-практичній конференції «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» (ОНЕУ, 20-24 листопада 2017 року).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «*Теоретичні аспекти справляння податку на додану вартість*» розглянуто економічну сутність податку на додану вартість, історію розвитку ПДВ, механізм нарахування та сплати цього податку. .

У другому розділі «*Моніторинг функціонування податку на додану вартість*» проаналізовано роль ПДВ у складі доходів бюджету, стан відшкодування та фіскальну ефективність ПДВ в Україні та спрогнозовано надходження ПДВ в Україні на 2018 рік.

У третьому розділі «*Шляхи вдосконалення справляння податку на додану вартість*» розглянуто зарубіжний досвід оподаткування доданої вартості та можливості його адаптування в Україні; запропоновані напрями вдосконалення процесу справляння податку на додану вартість в Україні, а саме: здійснити диференціацію ставок ПДВ (запровадити підвищену ставку на предмети розкоші, зменшити стандартну ставку та запровадити знижену ставку на товари соціального значення), зменшити кількість пільг, вилучити пільги, що не направлені на соціальну сферу та введені за галузевою ознакою, залучити фінансові установи до механізму відшкодування податку на додану вартість

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1) Визначаючи економічну сутність податку на додану вартість було встановлено, що податок на додану вартість панує в складі непрямих податків, які поповнюють бюджет. Даний податок має чітко виражену фіскальну функцію. Одною з провідних рис являється те, що він має помітний вплив на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання та на їхній фінансовий стан. Податок на додану вартість (ПДВ) являється одним із видів універсального акцизу, який нараховується та сплачується на кожному етапі руху товару від виробника до кінцевого споживача. Також було визначено та дано характеристику всім елементам податку на додану вартість.

Проаналізувавши історію виникнення ПДВ, необхідно відмітити, що ПДВ виник тільки в першій половині ХХ століття, тобто можна сказати, що він являється відносно молодим податком. Попередниками цього податку були податок з продажу та податок обороту, які виступали, в більшій мірі засобами негайної мобілізації коштів в бюджет. Француз Моріс Лоре у 1954 р. вперше описав механізм ПДВ, але до 1968 року використання ПДВ не було поширене у Франції. У 1967 році був запроваджений ПДВ у Данії, і згодом, завдяки своєму вмісту і положенню здобув популярність у Європі. З часом даний податок здобув популярність не тільки в Європі, а й всьому світі.

2) Розглядаючи механізм нарахування та сплати податку на додану вартість було визначено, що підґрунтям для розрахунку податку на додану вартість являється вартість обороту, що оподатковується, до якої входить вартість реалізованих товарів (робіт, послуг) без включення до неї самої суми податку.

Даний варіант розрахунку широко розповсюджений і називається «заліковим», тому що вартість обороту заліковує вартість усіх товарів (робіт, послуг). При застосуванні даного варіанту розрахунку додана вартість включає суми, які додаються на стадії власного виробництва або споживання до «старої вартості», яка фіксується в експлуатаційних засобах виробництва (спорудження, будови, механізми тощо) та витраченій сировині. Також було розглянуто механізм розрахунку ПДВ, який ґрунтується на порівнянні суми податкового зобов'язання і суми податкового кредиту. Визначено порядок та строки сплати податку на додану вартість, а також підстави та шляхи отримання бюджетного відшкодування.

3) Проаналізувавши роль ПДВ у складі доходів бюджету ми з'ясували, що податок на додану вартість являється вагомим джерелом надходжень до доходної бази Державного та Зведеного бюджетів України, що дозволяє впливати на економічну обстановку в Україні. Проаналізувавши частку податку на додану вартість у доходах Зведеного бюджету України потрібно відмітити, що період 2012–2016 рр. характеризувався не значними коливаннями частки ПДВ у податкових надходженнях та у доходах ЗБУ. Частка ПДВ у податкових надходженнях Зведеного бюджету України за 2012–2016 роки складала у середньому 36,78%, та у загальному обсязі доходів бюджету за 2012–2016 роки становила 29,65%. Проаналізувавши динаміку структурних частин ПДВ ми бачимо позитивну тенденцію до збільшення ПДВ з вироблених в Україні та з ввезених в Україну товарів, також спостерігається, що ПДВ з ввезених товарів на територію нашої країни більше ніж вироблених в Україні. Це означає, що економіка нашої країни залежить від імпортних операцій з постачання товарів на митну територію країни, це дає можливість збільшення надходжень в бюджетів короткостроковий період, одночасно знижуючи потенціал вітчизняного виробництва. ПДВ має велике значення, як фіскальний засіб у формуванні доходів як Державного бюджету, так і Зведеного бюджету України.

4) Досліджуючи стан бюджетного відшкодування в Україні було виявлено, що ключовою проблемою в управлінні ПДВ належить саме бюджетному відшкодуванню. Аналізуючи фактичний розмір відшкодування ПДВ в Україні за 2012 — 2016 рр. ми бачимо, за даний період обсяг відшкодування збільшувався з 45,96 млрд. грн. у 2012 році до 94,4 млрд. грн. у 2016 р., це свідчить про стрімке зменшення частки «чистих» надходжень ПДВ до бюджету. Це показує істотне зростання відшкодування ПДВ платникам цього податку порівняно в минулими періодами. За результатами дослідження фіскальної ефективності ПДВ ми бачимо, що після значного і раптового зменшення показників ефективності ПДВ у 2013 році з кожним спостерігається тенденція до збільшення цих показників. Найбільшими показниками відзначився 2016 рік: ефективна ставка – 15,31%, коефіцієнт ефективності – 76,56%, коефіцієнт продуктивності – 49,40%. Таке збільшення показників було зумовлено як об'єктивними макроекономічними чинниками (зростання ВВП, імпорту, обороту роздрібною торгівлі) так і штучним керуванням фінансовими потоками (затримка відшкодування податку, переплата ПДВ та ін.) Також необхідно зазначити, що цей період ефективна ставка являється суттєво нижчою від стандартної, це свідчить про те, що у сфері адміністрування цього

податку існують дуже напружені відносини. Це зумовлено наявністю недосконалого та невідпрацьованого механізму розрахунку податкового зобов'язання та великою кількістю податкових пільг.

5) У результаті прогнозування надходжень податку на додану вартість до Державного бюджету України, було побудовано однофакторну та багатофакторну моделі обсягу надходжень податку на додану вартість до Державного бюджету України у 2018 р. Багатофакторна статистична модель побудована з урахуванням факторів непрямого впливу: обсяг сукупних споживчих витрат домашніх господарств та рівня інфляції. У результаті кореляційно-регресійного аналізу встановлено, якщо у 2018 р. обсяг сукупних споживчих витрат домашніх господарств збільшиться, а рівень інфляції зменшиться, обсяг надходжень податку на додану вартість до Державного бюджету України зросте і складе 287,37 млрд. грн., що є позитивною тенденцією у порівнянні із обсягом надходжень в минулі роки.

6) Дослідивши світовий досвід оподаткування доданої вартості та можливості його адаптування в Україні, було зроблено висновок, що слід перейняти досвід використання диференційованих ставок ПДВ для певних груп товарів. Впровадження даних ставок, матиме як постійний характер (впроваджується групи товарів соціального значення), так і тимчасовий (може запроваджуватися для деяких товарів, як виключення). Цей механізм може допомогти ефективно реалізувати не лише фіскальний потенціал ПДВ, а й регуляторний, тому він такий необхідний для України.

7) Запропоновано запровадити підвищену ставку на предмети розкоші (20% та 25%), зменшити стандартну ставку (17%) та запровадити знижену ставку на товари соціального значення (7%). Визначено напрями підвищення ефективності справляння податку на додану вартість в Україні. Запропоновані заходи для вирішення проблем, що виникли в процесі функціонування ПДВ. Представлено шляхи вдосконалення механізму відшкодування ПДВ в Україні, що дозволять вирішити низку проблем у цьому механізмі: на проведення перевірок обґрунтованості поданих заяв на відшкодування у фіскальних органів буде 12 місяців; за допомогою фінансових установ компанії-експортери отримають змогу одержати кошти для збільшення оборотних фондів; фінансові установи зможуть збільшувати свої доходи, та отримати велику кількість інформації для більш тісної роботи з клієнтами. Проаналізувавши ПДВ можемо заробити такі висновки: ПДВ являється ефективним податком з точки зору фіскального потенціалу; має широкую базу оподаткування, що включає не лише товари, а ще й роботи і послуги, забезпечує надійне та стабільне надходження податку в бюджет; рівноправно розподіляє податковий тягар; суттєво зміцнює дохідну частину бюджету, через широкую базу оподаткування. Після зменшення кількості пільг з оплати ПДВ, ймовірно, зменшиться рівень ухилення від сплати податку. Для збільшення фіскального та регуляторного потенціалу необхідно перейти на диференційовані ставки ПДВ та відмовитися від думки введення податку з обороту, який зменшить економічне зростання, звузить податкову базу, зменшить податкові надходження та істотно ускладнить податкове адміністрування.

АНОТАЦІЯ

Болсуновської М. С., «Податок на додану вартість як фіскальний інструмент держави»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою
«Державні та муніципальні фінанси»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2017 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – система функціонування податку на додану вартість в Україні.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти справляння податку на додану вартість в Україні

Проаналізовано: роль податку на додану вартість у складі доходів бюджету, стан бюджетного відшкодування та фіскальну ефективність ПДВ в Україні.

Досліджено: досвід зарубіжних країн в оподаткуванні доданої вартості та можливості його адаптування в Україні.

Запропоновано: напрями вдосконалення процесу справляння податку на додану вартість в Україні, а саме: здійснити диференціацію ставок ПДВ (запровадити підвищену ставку на предмети розкоші, зменшити стандартну ставку та запровадити знижену ставку на товари соціального значення), зменшити кількість пільг, вилучити пільги, що не направлені на соціальну сферу та введені за галузевою ознакою, залучити фінансові установи до механізму відшкодування податку на додану вартість.

Ключові слова: податок на додану вартість (ПДВ), Державний бюджет, Зведений бюджет, податкові надходження, доходи державного бюджету, бюджетне відшкодування.

ANNOTATION

Bolsunovska M., «Value Added Tax as a State Fiscal Instrument»,
qualifying work for obtaining an educational master's degree in a specialty
"Finance, Banking and Insurance" under the master's program
"State and municipal finances",
Odessa National Economic University
Odessa, 2017

Thesis consists of three chapters. Object of study- the system of functioning of the value added tax in Ukraine.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of the value-added tax in Ukraine.

The article analyzes the role of value added tax in the composition of budget revenues, state budget reimbursement and fiscal efficiency of VAT in Ukraine.

The experience of foreign countries in the taxation of value added and its adaptation in Ukraine is investigated.

Proposed: directions for improving the process of charging value added tax in Ukraine, namely: to differentiate VAT rates (introduce a raised interest rate on luxury goods, reduce the standard rate and introduce a reduced rate on social value goods), reduce the number of benefits, eliminate benefits that are not directed to the social sphere and introduced on a branch basis, involve financial institutions in the mechanism of reimbursement of value added tax

Keywords: Value Added Tax (VAT), State Budget, Consolidated Budget, Tax Revenues, State Budget Revenues, Budget Reimbursement.